HebrewBooks.org © Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

לוח הקשבת. לשון המתנה היא: **למצותי.** בשביל מצותי אשר צויתי לגמול חסד: **לראות.** כל השדים העומדים לפניו: **כי בסלא לאוגיא.** כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו שבארנו (מ"ק דף ב.) אין עושין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן. כסלא הוא תלם של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל ובריש גדרים (דף ו ב) הדין אוגיא להוי פאה: **האי דוחקא דהוי בכלה.** פעמים שבני אדם יושבים רווחים ביום השבת (ג) שבאין לשמוע דרשה ודומה להם כיושבים דחוקים: **הני ברכי דשלהי.** ברכים עייפים: **מאני דרבנן דבלו.** בגדי התלמידים שבליס מהר והם אינם בני מלאכה שיבלו בגדיהם: **מחופיא דידהו.** באין המזיקים ויושבין אצלם ומתחככים בהם. חופיא לשון חופף ומפסקים (שבת דף נ.): **פריי"ר בלע"ז: שלייחא דשוגרפא.** שליית הולד של חתול נקבה: **בוכרפא.** הבכורה לאמה: **בת בוכרפא.** ואף אמה היתה בכורה: **ולימלי עייניה מניה.** יפים ממנה מעט בעייניו. כל לשון נתיבה בעין קורהו בלשון גמרא לשון מלוי לפי שבדבר מועט הוא מלא: **גוכפא דפרזלא.** קנה חלול של ברזל: **ולתחמיה.** לקנה: **בגוכפנקא דפרזלא.** בחותם של ברזל. דבמידי דלייר וחתים לית להו רשותא כלאמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קה ב): **במקום רנה.** בבהכ"נ ששם אומרים הלבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב: **בעדת אל.** בבית מועד שלו: **ומנין לעשרה וכו'.** עדה קרויה בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר יד) ילאו כלב ויהושע: **בקרב אלהים ישפוט.** ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין (דף ג ב): **ויקשב ה'.** ממתין להם שם: **אשר אזכיר את שמי.** אשר יזכר שמי על (ד) מצותי ודברי: **אבא אליך.** לשון יחיד הוא: **מכפנן מלייהו.** כדכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו (מיפא דקרא): **קדמה שלינה ואחיה.** קודם שיהיו כל העשרה: **נלך בעדת אל** מעיקרא משמע: **עד דיתבי.** כדכתיב ישפוט בעשת המשפט: **עוו לעמו.** ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו וגו' וירא ממך: **מה רשיב בהו.** בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע (דברים ו) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות יג) והיה כי יביאך (שם) פרשיות שבנטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אלא בדידיה מאי כתיב בהו: **אחמרת.** לשון חשיבות ושבח כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים לד) ישתבחו: **בשאר בתי מאי.** שהרי ארבעה בתים הם: וכולהו

המתפלל ולא המתין את חבירו טורפין לו וכו'. פירש רבינו תם[8] דזה היה להם בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדה ולכך בלילה יש להמתין. והר"י היה מאחר תפלתו ומתאחר על שילתו כולם ואם בתוך כך היה שוב אדם בא בבית הכנסת היה מעיין בספר עד שגמרו תפלתם. ונראה להאמיר אף לנו: **כי בסלא לאוגיא.** כעין תלמים המקיפין את הערוגה דלאמרינן בריש גדרים (דף ו:) הדין אוגיא להוי פאה: **חד לא מבתבן מליה בספר הזכרונות.** כלומר עם אחרים אבל בספר לבדו בתבן כלאמרינן וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות פרק ג) כ"ש[9] מדה טובה: **אלו תפילין שבראש.** (ו) לפי שיש בהן רוב שם של שדי שהש"י כתובה בקמטו שבבתים והלי"ת בלועות. ותימא משבת פרק במה מדליקין (דף כח ב) דקאמר מן המותר בפיך ולא מפיק לועות מתורת ה' בפיך. ועוד דבפ' בתרא דמגילה (דף כו ב) קרי לרלועות תשמישי קדושה בעלמא. אלא י"ל אלו תפילין שבראש לפי שהן בגבהו של ראש וראין דשייך בהו ולאו אבל תפילין של יד מכוסין דכתיב (שמות יג) לך לאות על יד ולא לאחרים לאות(ז): **מי כעמך ישראל.** זה שיסד הפייטן (ביום ו' דפסח) טוטפת כלילו גדלי: (ח) **אחורי בית הכנסת.** פי' רש"י כל פתחי בתי כנסיות היו למזרח ואחוריהם למערב וזה המתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבהכ"נ נראה כבופר במי שהבאנו בעו רבנן רחמי עליה ואתסי: תניא אבא בנימין אומר[8] אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר[2] לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר[3] אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל[3] ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר[3] בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר[4] אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' (ג) מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי (ט) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר[5] בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר[6] נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר[7] מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר[8] ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' [9] וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך [7] ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל [10] ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב [11] את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום [12] אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני [13] חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר [12] שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי א"ל [13] כי מי גוי גדול ומי גוי גדול [14] אשריך ישראל [15] או הנסה אלהים [16] ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובי בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא או הנסה אלהים בחד ביתא ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו

אמר ר' יוסי ברבי חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר [1] לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו': תניא אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין אמר אביי אינהו נפישי מינן וקיימי עלן כי בסלא לאוגיא אמר רב הונא כל חד וחד מינן אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה(6) אמר רבא האי דוחקא דהוי בכלה מנייהו הוי הני ברכי דשלהי מנייהו (ח) הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו הני כרעי דמנקפן מנייהו האי מאן דבעי למידע להו לייתי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי למחזינהו ליתי שלייתא דשונרתא אוכמתא בת אוכמתא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה בנורא ולשחקיה ולימלי עייניה מניה וחזי להו ולשדייה בגובתא דפרזלא ולחתמי' בגושפנקא דפרזלא דילמא גנבי מניה ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתזק רב ביבי בר אביי עבד הכי חזא ואתזק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי: תניא אבא בנימין אומר[8] אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר[2] לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר[3] אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל[3] ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר[3] בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר[4] אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' (ג) מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי (ט) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר[5] בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מליהו בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר[6] נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר[7] מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר[8] ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' [9] וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך [7] ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל [10] ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב [11] את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום [12] אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני [13] חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר [12] שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי א"ל [13] כי מי גוי גדול ומי גוי גדול [14] אשריך ישראל [15] או הנסה אלהים [16] ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובי בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא או הנסה אלהים בחד ביתא ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו

כא א מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ח (סמג עשין יט) טור ושו"ע או"ח סימן ס סעיף ט:

תורה אור השלם

1. לוא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַּנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתֶךָ כְּגַלֵּי הַיָּם: וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כְּמְעוֹתָיו לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי: ישעיה מח יח-יט
2. וּפְנִיתָ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ יְיָ אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם: מלכים א ח כח
3. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
4. אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְקֶשֶׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: מלאכי ג טז
5. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: שמות כ כ
6. נִשְׁבַּע יְיָ בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבֶיךָ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ: ישעיהו סב ח
7. וְיֹאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאִתָּה מִרְבְּבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֶשׁ דָּת לָמוֹ: דברים לג ב
8. יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:
9. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: דברים כח י
10. וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָלַךְ הָאֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ עָם לְשׂוּם לְךָ שֵׁם גְּדֻלּוֹת וְנֹרָאוֹת לְגָרֶשׁ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם: דברי הימים א יז כא
11. אַתְּ הֶרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ: וְשָׁמַרְתָּ אֶת חֻקָּיו וְאֶת מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וְלִבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל הַיָּמִים: דברים ד לה
12. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: דברים ו ד
13. כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו: וּמִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם: דברים ד ז-ח
14. אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמֳתֵימוֹ תִדְרֹךְ: דברים לג כט
15. אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: דברים ד לד
16. וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיוֹתְךָ עַם קָדוֹשׁ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: דברים כו יט

הגהות הב"ח

(א) גמ' דשלהי מינייהו הוי הני: (ב) שם אמר רב אחי אפי' חישבה אדם: (ג) רש"י ד"ה האי דוחקא וכו' כשבאין לשמוע: (ד) ד"ה אשר אזכיר וכו' שמי על פי מצותי: (ה) ד"ה בשאר בתי מאי כתיב בהו שכיר: (ו) תוס' ד"ה אלו תפילין שבראש פרש"י [במנחות ל"ה] לפי שיש:

גליון הש"ס

גמ' אין תפלתו של אדם כו'. עי' ע"ז ד ע"ב תוס' ד"ה כיון. וגרסתם אלא עם הצבור: רש"י ד"ה ומנין לעשרה וכו' עדה כו'. לקמן כ"א ע"ב:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב. פי' ר"ח (המגיה ציין שאצלנו זה ט"ס) דוקא בביהכנ"ס שלהם שהיו רחוקין מן העיר ויש לירא מן המזיקין ושמא גם בשלנו בלילה, ורבינו רגיל להמתין אפי' ביום ודוקא כשהיה עומד להתפלל. (רבינו ר"י הזקן). ב. בתוס' רי"ש גורס. בסלא לגיא. ג. בתוס' רי"ש גורס, וכ"ש הכא דמדה טובה מרובה.

לעזי רש"י

פריי"ר. חיכוך שפשוף.

מוסף רש"י

כי בסלא לאוגיא. כלומר כתלמים לנקעה (נדרים ח:). **בקרב אלהים ישפוט.** המקום עמהם, שמקבים עמהם בדבר המשפט (אבות פ"ג מ"ו). **בכל המקום אשר אזכיר את שמי.** כלומר שאתן דעת בלבך להזכיר את שמי, אבוא שם אליך, להיטיב יתיר, אזכיר את שמי משמע אלמד לאחרים להזכיר את שמי (שם). **ובזרוע עוזו אלו תפילין.** מדכתיב ימינו וכתיב ובזרוע עוזו, אלמא בזרועו היינו שמאלו ותפילין בשמאל קיימי (נזיר ג.). **אלו תפילין שבראש.** אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך (חולין פט.) שכתוב בהם רוב השם ש"ין ולי"ת (מנחות לה: ועי' תוד"ה אלו). **האמרת.** שבחת, כמו יתאמרו כל פועלי און, יתשבחו שלרבון אלהה (חגיגה ג.). **חטיבה אחת.** שבח אחד, שבח מיוחד לומר אין כמוך לכך בחרתון לאלה (שם).

רבינו חננאל

אילמלי [נין]חנה רשות לעין לראות את המזיקין אין] כל בריה (לב..) יכולה לעמוד מפניהם. פיר' (מסלי) [כיסלי] כיסלי. פיר' .. בבב .. דמשחיין. **תניא אבא בנימין [אומר] אין תפילתו של אדם**

[נ]שמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה] מקום רנה שם תהא תפילה, [ומקום רנה הוא בבית הכנסת] שנאמר רננו צדיקים, כ[לומר] בבית יי [ש]ם תהיה תפילה. ומנין שהקב"ה מצוי בכנסת, פירוש ומנין שכבודו של הקב"ה מצוי כן ובכל.... א"ר אבין בר אדא אמ' ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, ימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו, עוזו אלו תפילין. פי' שהב"ה מראה מכבודו לנביאיו וחסידיו באובנתא דליבא כדמות אדם יושב, דכתיב בריתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו, וכתיב וראתה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל, וכמי שיש לו רגלים דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכיון שנודע לנו כי מתראה לנביאים בענין הזה, נתברר לנו כי ראיה האמורה בראיית הלב, ולא בראיית העין היא, כי לא יתכן להאמר בראיית העין שנראית דמות להב"ה, שנאמר ואל מי תדמיוני ואשוה, אלא ראייה בלב היא, כך יתכן לומר שאיפשר לאדם לראות בראיית הלב דמות כבוד בראש ועליו תפילין. והאומר בראיית הלב היא כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. וכך כוונתו, ולא ראיית העין ממש, שהרי בפירוש אמר הכתוב ודברתי עי הנביאים אנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה, מלמד שמראה לכל נביא דמיון שיוכל לראות, אבל ראייה ממש חס ושלום שיש מי שעולה על דעתו, וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה. ועוד הלא כתיב ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, הנה מראה הכתוב שראו, ומקרא אחר כתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב, קשו קראי אהדדי. נפרקי לא קשיא, האי קרא דכתיב ויראו, ראיית הלב, האי דכתיב כי לא ראיתם כל תמונה, ראיית העין. ומצינו לשון הקודש שקורא בענין הזה ראייה, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויעקב לא היה במצרים אלא בארץ כנען. וכהנה רבות. ולמביני מדע יראי שמים בפחות מזה (היה) די להם להבין ולידע שאין בכל התלמוד דבר מודיע שיש בישראל נותן דמות לבוראנו ישתבח שמו ויתעלה זכרו. אמנם חלוקי לב רשעי ארץ המינים מחפאים דברים אשר לא כן כדי לגנות עצמם, מי שפרע מאנשי דור המבול יפרע מהם. ומצאנו שהקב"ה ית"ש הראה למשה רבינו בתוך הכבוד שאמר הכתוב וראית את אחורי, כגון מלאך ובראשו תפילין, וראה משה רבינו והבין קשר של תפילין ושי"ן של תפילין, כענין שהראהו כלי המשכן שנא' ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו. וזה יתכן למראית העין ויתכן לראיית הלב. אבל זה שכתוב וראית את אחורי אינה אלא ראיית הלב, ועל אותה הראייה שנאמרה